

**Norges
Handelshøyskole**

<http://www.nhh.no/sam/debatt/>

**Institutt for
samfunnsøkonomi**

Helleveien 30
5045 Bergen

**SAMFUNNSØKONOMISK
ANALYSE OG DEBATT
SØD-21/11**

ISSN: 1502-5683
2011

Matmakt på ville veier

av

Tommy Stahl Gabrielsen og Lars Sørgard

Publisert i: *VG*, 27. oktober 2011

Synspunkter og konklusjoner som fremkommer er forfatterens egne.

SKRIFTSERIEN - SAMFUNNSØKONOMISK DEBATT

Skriftserien Samfunnsøkonomisk Debatt utgjør et supplement til den tradisjonelle "reprint" serien ved Institutt for Samfunnsøkonomi ved NHH. Mens reprint serien omfatter publiserte artikler i internasjonale vitenskapelige tidsskrifter, er Samfunnsøkonomisk Debatt primært rettet mot mindre omfattende og mer debattorienterte bidrag. Bidragene omfatter eksempelvis artikler fra norske fagtidsskrifter, kronikker og debattinnlegg med faglig forankring samt foredrag og temaforelesninger i fulltekst.

Debatt

Debattredaktør

Elisabeth Skarsbo Moen

Debattredigerer

Knut Åge Hansen

Kronikker og replikker sendes til debatt@vg.no
 Leserinnlegg til sidet@vg.no
 Hovedkronikk: 4500 tegn
 Replikk: 3000 og 1500 tegn

Alle innlegg blir vurdert i løpet av en uke, og alle får svar. TELEFON 22 00 00 00

Matmakt på ville veier

● Om matleverandørene får for stor makt, kan det skade forbrukerne.

● Matkjedeutvalgets konklusjon om at matvarekjedene har for stor makt er bygd på metodiske feil.

Matkjedeutvalget leverte sin rapport i april i år. Utvalget skulle analysere matkjedene og foreslå tiltak for å bedre forbrukernes stilling med hensyn til priser og vareutvalg på matvarer. En sentral konklusjon fra deres rapport var at matvarekjedene hadde fått for stor makt, og at en forskyvning av makt fra kjedene mot leverandørene ville være gunstig for forbrukerne.

Etter vårt syn er det grunnleggende feil ved rapportens metodiske tilnærming, og det fører i neste omgang til at noen av de konklusjonene som de trekker er feilaktige. Flere av utvalgets forslag vil etter vårt syn være til skade for forbrukerne dersom de gjennomføres.

Svak analyse

I stedet for å legge til grunn et velutviklet konkurranseøkonomisk analyseapparat, der analyse av markedsmakt er helt sentralt, velger utvalget en analysemetode hentet fra politisk maktteori. Man benytter begreper som idemakt, regimakt og utfallsmakt – og tar disse begrepene inn i debatten om markedsmakt. Det passer dessverre dårlig. Utvalget distanserer seg med dette også metodisk fra tilsvarende utredninger foretatt blant annet i Sverige og Storbritannia. Rikt nok er alle enige om at selgermakt, for eksempel at det er få kjeder og at det er et fåtall leverandører, kan bidra til dempet konkurranse og dermed høye priser. Men det er bare matkjedeutvalget som har kommet på den ide at å forsvyne makt fra kjedene mot leverandørene er noe forbrukerne vil tjene på. Det er en fundamental forskjell på selgermakt og kjøpermakt. Hvis selgerne har makt er det søvsøgt problematisk, da det

MATMAKT

Tommy Staahl
 Gæbretsen,
 JUB og Bergen
 Center for
 Competition
 Law and Economics

Lars Sjøgaard,
 NHH og Bergen
 Center for
 Competition
 Law and Economics

kan bety at de forlanger en høy pris fra oss kunder. Hvis kjøperne derimot har makt, kan de bruke den til å sette selgerne opp mot hverandre og dermed vinne frem konkurransen med påfølgende lav pris.

Når en mister av syne denne fundamentale forskjellen på selgermakt og kjøpermakt, får en også de rareste resonneringer. I matkjedeutvalgets rapport blir det for eksempel fremstilt som problematisk at leverandørene mellom kjede og forhandler er løste. Leverandørene kan endog risikere å miste sin hylleplass – blir det hevdet. Dette høres ut som konkurranse i våre øyne, tvunget frem av kjøpermakt. Det tvinger leverandørene til å senke sine priser. Hvis en legger regler som demper den tørte konkurransen leverandørene står overfor, slik mange av elementene i forslaget om lov om god handelspraksis, ventelig vil virke, vil selvsøgt leverandørene kunne i større grad utnytte markedsmakt og øke prisene. Det er ikke lett å forstå hvordan høyere pris fra leverandører til kjede skal føre til lavere pris til oss forbrukere.

Det reelle problemet

I stedet for å fokusere på maktbalansen mellom kjeder og

FULL AV FEIL: Konkursjonane fra presserådet i april.

leverandører, burde utvalget etter vårt syn i større grad ha fokusert på konkurranseprobleme på hver enkelt ledd i kjeden. Selv sagt er det grunn til å være bekymret for at det er kun fire kjeder. Det er minst like stor grunn til å være bekymret for at det er mange produsentkunder kun er et fåtall leverandører, med en betraktelig sterkere makt-konsentrasjon enn det en ser på kjedeledet.

Utvalget anvender at det er matgjær å hente på kjedeledet, og at å frata dem makt vil kunne føre til høyere marginer og tilsvarende lavere priser til oss forbrukere. Men hvor mye er det egentlig å hente på kjedeledet? Utvalget foretok aldri en undersøkelse av verkten kjedens eller

leverandørens marginer. I den forbindelse er det interessant å merke seg at NILFs rapport som ble presentert denne uken anvender at marginene på kjedeledet ikke er unormt høye verken i forhold til andre bransjer, eller i forhold til utlandet, heller tvært imot. Det er derfor større grunn til å rette blikket mot leverandøredet, der det finnes flere aktører med en sterk stilling og som kanskje tar ut større marginer enn på kjedeledet.

Det er derfor større grunn til å rette blikket mot leverandøredet, der det finnes flere aktører med en sterk stilling og som kanskje tar ut større marginer enn på kjedeledet. Det er derfor større grunn til å rette blikket mot leverandøredet, der det finnes flere aktører med en sterk stilling og som kanskje tar ut større marginer enn på kjedeledet.

grunn til å anta at også en betydelig andel av denne resten skyldes indirekte effekter av leverandører. Norske forbrukere er mest opptatt av det første spørsmålet. NILFs rapport - som ble presentert denne uken - prøver å få debatten på rett spor. NILFs enkle sammenligning med våre nærmeste naboer land antyder at norske forbrukere betaler over 30 milliarder kroner mer for maten enn svensker og dansker. Drøyt en tredjedel av dette kan tilskrives et særnorsk høyt kostnadsnivå, mens knapt en tredjedel av dette er en direkte virkning av det massive tollvernet vi har for landbruksprodukter. Den siste tredjedelen kaller NILF-rapporten for en «uforklart rest», men det er god

Foto: SCANPIX

Særnorsk kostnadsnivå

Matkjedeutvalgets rapport har vidd debatten bort fra spørsmålet om hvorfor vi har så dyr

Utkommet i serien Samfunnsøkonomisk Analyse og Debatt 2011

- 01/11** Mars, Kurt R. Brekke, Tor Helge Holmås og Odd Rune Straume, "Norge er blant de billigste landene i Europa", *Bergens Tidende*, 17.3.2011.
- 02/11** April, Lars Sjørgard, "Misforstått matmakt", *Dagens Næringsliv*, 20.4.2011.
- 03/11** Mai, Rolf J. Brunstad, Ivar Gaasland og Erling Vårdal, "Ti myter om jordbruk", *Aftenposten*, 4.5.2011.
- 04/11** Mai, Ola H. Grytten, "Norge har vært fremstilt som et fattig land i Europa, men dette stemmer ikke med forskernes bilde av velstandsutviklingen". *Bergens Tidende*, 15.5.2011.
- 05/11** Mai, Rolf Brunstad, Ivar Gaasland, Klaus Mittenzwei og Erling Vårdal, "Modeller i jordbruket", *Nationen*, 23.5.2011.
- 06/11** Juni, Rolf J. Brunstad, "På samme side av bordet?", *Samfunnsøkonomen* (leder), nr. 5, 2011.
- 07/11** Juni, Tommy Staahl Gabrielsen og Lars Sjørgard, "Matmakt til besvær", *Samfunnsøkonomen* nr. 5, 2011, s. 4-10.
- 08/11** Juni, Einar Hope, "Offentlig regulering og politisk styring", *Samfunnsøkonomen* nr. 5, 2011, s. 11-13.
- 09/11** Juni, Ola H. Grytten, "Kina – økonomisk destabilisator", *Velsignet Helg*, 25.6.2011.
- 10/11** Juli, Ola H. Grytten, "Finnes en vei ut av krisen for Hellas?", *Bergens Tidende*, 3.7.2011.
- 11/11** Juli, Hans Jarle Kind og Lars Sjørgard, "Verre enn før?", *Dagens Næringsliv*, 28.6.2011.
- 12/11** August, Ola H. Grytten, "Vi rir foreløpig av stormen", *VG*, 11.8.2011.
- 13/11** August, Ola H. Grytten, "Ille kan bli verre". *Dagens Næringsliv* 11.8.2011.
- 14/11** August, Ola H. Grytten, "Hvor går boligmarkedet?", *Velsignet Helg*, 20.8.2011.
- 15/11** August, Ola H. Grytten, "Var det så lurt å kaste nøkkelen på sjøen", *Bergens Tidende* 28.8.2011.
- 16/11** September, Øystein Thøgersen, "Pengepolitikkenes evolusjon", i *Finansråd i utfordrende tider*, Finansdepartementet, 2011, 23-32.
- 17/11** Oktober, Gernot Doppelhofer, «Ingen vei ut for «godværs-unionen», *E24*, 20.10.2011.
- 18/11** November, Gernot Doppelhofer; «Grekerne må få eierskap til krisen», *Stavanger Aftenblad*, 3.11.2011.

- 19/11** Desember, Øystein Foros og Hans Jarle Kind, «Aviser på surfebrett», *Bergens Tidende*, 5.1.2011.
- 20/11** Desember, Ola H. Grytten, «Også tulipaner kan utløse krakk», *Bergens Tidende*, 9.10.2011.
- 21/11** Desember, Tommy Stahl Gabrielsen og Lars Sjørgard, «Matmakt på ville veier», *VG*, 27.10.2011.